

dem. Nam paulo inferius addit, etiam ad res falsas interdum accommodari fidem, et eodem modo loquitur de amore in l. 8 de Trinit., c. 8, ubi ita exponitur, ut supra vidimus, et eodem modo exponendus est D. Thomas, ibi citatus. Nec refert quod, c. 2 ejusdem lib. 13 de Trinit., ait Augustinus, vocari fideles qui fidem habent; nam hoc etiam cum proportione accipiendum est. Posset etiam responderi, interdum dici sciri et videri, quæ per evidentem experientiam cum morali certitudine conjectantur. Sed prior sensus maxime proprius videtur. Ad secundam rationem ejusdem sententiæ, respondetur optime probare contra primam sententiam, neminem cognoscere certitudine fidei infuse se habere fidem infusam, non tamen probare quod id cognoscitur certitudine propriæ evidentiæ experimentalis, quia illæ proprietates talis fidei, quæ per experientiam evidenter percipi possunt, non sunt proprie fidei divinæ, sed inventari possunt in fide humana, de eadem materia, ut probatum est. Ad tertiam, respondetur concedendo evidenter cognoscere credentem se assentiri firmiter, quantum ex determinatione voluntatis suea cognosci potest; non autem ita cognoscit evidenter suum assensum esse verum, vel infallibilem, vel niti in sola divina auctoritate; istæ enim sunt proprietates valde occultæ quæ per experientiam non manifestantur evidenter. Nec est simile de scientia, quia, cum sit lux clara, seipsam evidenter manifestat; opinio etiam, cum naturalis sit et in defectu consistat, facilius potest evidenter percipi quoad incertitudinem et obscuritatem suam, quamvis interdum etiam latere possit, ut patet in hæretico qui non credit, sed ignorat suam fidem esse humanam opinionem, quod tamen ignorare non posset, si evidenter et intuitive, ut sic dicam, cognosceret qualis esset ejus assensus, et quo motivo in illo duceretur; majori ergo ratione proprius mo-

dus supernaturalis fidei altior et occultior est, quam ut possit evidenti experimento cognosci.

20. *Ad fundamentum tertiae opinionis in num. 5. — Ad confirmationem.* — Fundamentum tertiae sententiæ seu modi explicandi certitudinem cognitionis propriæ fidei eversum est, destructis fundamentis aliorum modorum, præsertim secundi. Nam inde constat nullum principium simpliciter evidens conjungi posse cum alio principio fidei ad inferendum, cum certitudine theologica, quod assensus quo ego credo sit propriæ fidei divinæ, seu sicut oportet. Quia omnes conditiones cognitionis, quæ per vim experientiæ evidenter cognoscuntur, non sufficiunt ad inferendum cum formalis et evidenti illatione, meum assensum esse qualem esse oportet, ut sit propria fides, quæ est salutis fundamentum. Ad confirmationem patet etiam responsio ex dictis; nam, si sit sermo de vera fide ratione objecti, nemo potest de veritate sua fidei dubitare, nisi deficiendo in fide. Si autem sit sermo, ut esse debet, de fide, ratione ipsius actus, et modi assentiendi, formidare quis potest an credat sicut oportet, et petere potest a Deo ut, si forte in hoc deficit aliquo modo, det illi perfectum et necessarium modum credendi sicut oportet. Nec in hoc modo petitionis est aliqua ratio scrupuli aut periculi, imo est pia et humilis ratio. Et nihilominus illa etiam comprehenditur sub illa petitione: *Adauge nobis fidem.* Nam qui sic orat, necessario habet jam aliquam fidem, et ejus augmentum postulat, prout necessarium fuerit, id est, sive per intensionem actus, si sufficiens fuerit, sive per altiorem modum credendi; uterque enim modus mutationis solet vocari augmentum fidei, sicut etiam dici potest augeri amor, cum de concupiscentia in benevolentiam transit. Atque ita relinquitur efficienter confirmata.

INDEX CAPITUM LIBRI DECIMI

DE CONSERVATIONE GRATIÆ HABITUALIS, AC PERSEVERANTIÆ DONO.

-
- CAP. I. *Utrum ad conservationem gratiæ ex parte hominis bona opera necessaria sint?*
- CAP. II. *Quid sit ad gratiæ conservacionem ex parte Dei' necessarium?*
- CAP. III. *Utrum quilibet justus possit in gratia diu perseverare si velit?*
- CAP. IV. *Utrum perseverantia in gratia usque ad mortem, semper et in omnibus speciale donum gratiæ sit?*
- CAP. V. *Quid sit donum perseverandi usque in finem, quidve ultra potestatem perseverandi addat?*
- CAP. VI. *Utrum donum perseverantiæ sit ejusdem rationis in omnibus, vel aliquam partitionem seu diversitatem admittat?*
- CAP. VII. *Utrum perseverantia donum ex libero arbitrio recipientis pendeat?*
- CAP. VIII. *Utrum donum perseverantiæ hominem in gratia confirmet, aut quomodo a dono confirmationis in gratia distinguatur?*
- CAP. IX. *Utrum homo in statu innocentia et Angeli viatores speciali dono gratiæ ad perseverandum indigerint?*
-

LIBER DECIMUS

DE CONSERVATIONE GRATIÆ HABITUALIS

AC PERSEVERANTIÆ DONO.

PRÆLUDIUM.

1. *Gratia habitualis conservari potest.* — Declaravimus in proxime præcedentibus quatuor libris naturam seu essentiam, generationem, causas, et augmentum seu perfectionem gratiæ habitualis; solum nobis superest ut de conservatione illius, vel diuturna, vel usque ad finem vitæ, quæ propriæ perseverantia dicitur, disseramus. Et impri- mis supponimus gratiam habitualē conser- vari posse, quod quidem, absolute sumptum, est per se notum, tum quia gratia est res permanens, et omnis res permanens ali-

quandiu conservari potest; tum etiam quia in ipsam differentia gratiæ, cum habitualis dicitur, includitur, quod ex se sit durabilis et perseverans in homine, etiam dum non operatur, quod sine alicujus temporis conservatione intelligi non potest; tum denique quia ostensum est gratiam hanc perfici et augeri posse; ergo multo magis conservari. Et auctoritate sacra idem ex sequentibus confirmabitur. Addimus vero: etiamsi sermo sit de conservatione gratiæ diuturna, seu longi temporis, vel etiam usque ad finem vite, certum est, imo, supposita natura talis gratiæ, evidens, etiam hoc modo posse gratiam diu conservari, tum quia in multis ita conservata est, ut in Angelis, multisque electis hominibus; tum etiam quia gratiæ semel infusa per se convenient esse et conservari, quatenus id ex natura sua possit, solumque per accidens extrinsece corruptitur, ut in sequenti libro ostendemus; ergo non habet absolutam necessitatem suæ corruptionis, ac proinde usque ad finem conservari poterit; tum denique quia potens est Deus statuere justum ne cadat, ut in simili dicitur, Rom. 4. Sit ergo certum gratiam conservari posse.

2. *Gratiæ conservatio a Deo pendet, et ab homine justo.* — *Materia hujus libri.* — Solum superest nobis explicandum a quibus causis vel mediis hæc conservatio vel perseverantia pendeat. In quo ulterius supponimus duplē esse causam a qua gratia in conservari pendere potest, Deum, scilicet, et hominem ipsum justum; nam ab aliis hominibus et causis certum est non pendere. Rursus hæc dependentia duplex cogitari potest, physica, scilicet, et moralis, et de utraque dicemus. Et, licet Deus sit causa prior et præcipua, dicemus prius de homine, quia est propinquior, et quia ad rem explicandam hic ordo est aptior. De homine vero habente gratiam, clarum est gratiam non pendere ab ipso physice, seu in suo esse, seu in conservari, nisi fortasse in genere causæ materialis tanquam a subjecto cui gratia necessario inhæret ut esse possit, de qua dependentia supra libro septimo dictum est. At vero non habet homo in gratiam suam physicum aliquem seu per se influxum effectivum, ad illius conservationem necessarium, ut per se notum est. Solum ergo potest intelligi aliqua dependentia moralis gratiæ e bonis operibus hominis justificati per illam; hæc ergo est in hoc libro præcipue explicanda, et consequen-

ter dicendum erit de his quæ ex parte Dei ad eadem opera, et consequenter ad gratiæ conservationem necessaria sunt.

CAPUT I.

UTRUM AD CONSERVATIONEM GRATIÆ EX PARTE HOMINIS BONA OPERA NECESSARIA SINT?

1. *Quæstio de partulis non procedit.* — Quamvis in superioribus dictum sit de necessitate operum ad justificationem præter fidem, nihilominus præsens quæstio in rigore ab illa diversa est. Nam perseverantia in gratia, ejusque conservatio aliquid est ab ejus infusione vel remissione peccatorum distinctum; possetque intelligi opera esse ad conservationem gratiæ necessaria, etiamsi absque illis sola Dei gratuita voluntate infundetur. Et ideo præter superius dicta de necessitate operum ad primam justificationem, aliquid in præsenti de operum necessitate ad gratiæ conservationem addendum est. Unde sicut prior quæstio de prima justificatione non habet locum in parvulis, sed tantum in adultis, ita neque præsens; quia, sicut parvuli non indigent proprio actu ut justificantur, ita postquam per sacramentum justificati sunt, sine bonis operibus usque ad adultam ætatem, in qua ratione uti valeant, illam conservant, imo illam amittere non possunt, quia neque peccare valent, et gratia sine peccato non amittitur, ut videbimus.

2. *Hæretica dicta.* — In hac ergo quæstione antiqua hæresis fuit, non esse necessaria opera ad perseverandum in justitia, sed perseverantiam in fide satis esse. Quam hæresim jam impugnatam a Patribus, et antiquatam, et explosam ab Ecclesia Novatores excitarunt: Lutherus, lib. de Libert. Christian., Calvinus lib. 3 Institut., capite undecimo; Melanct., in locis de Lege et Evangel.; Kemmit., in exam. Concilii Tridentini, circa caput undecimum sessionis sextæ, quæstione prima, de bonis operibus. Fundantur primo in alio errore supra tractato, quod ad primam justificationem adulorum non requiruntur alii actus vel opera præter fidem: nam eadem est ratio de prima justificatione quæ de perseverantia in illa. Quod suaderi potest tum ex Philosophico principio, quia dispositio quæ sufficit ad introductionem formæ, sufficit etiam ad conservationem ejus, si eadem dispositio perseveret. Imo major dispositio sollet requiri ad introductionem formæ quam ut,

semel introducta in materiam, in ea perseveret. Non enim statim ac ultima dispositio, quæ fuit ad generationem necessaria, incipit remitti, forma expellitur; ergo si per solam fidem sine operibus apprehenditur justitia, per eamdem fidem retinebitur, licet opera non adjungantur; tum etiam ratione Theologica, quia, si ad primam justificationem non sunt necessaria opera, ideo est, quia remissio peccatorum præteriorum non fit nisi per non imputationem ratione fidei, nec justitia confertur quia infundatur, sed quia imputatur; sed æque efficax est fides, ut peccatum præsens non imputetur, neque impedit quantum Christi justitia potius imputetur; ergo æque sufficit fides ad conservationem justitiæ sine operibus.

3. Fundantur secundo in alio principio erroneo, quod justo non est lex posita, id est (ut ipsi interpretantur), quod homo semel justificatus per fidem non obligatur legibus seu præceptis. Ex quo principio evidens argumentum fit; nam si opera sunt necessaria ad conservandam gratiam, maxime illa quæ sunt sub præcepto, nimur, ut per illa evitetur præcepti transgressio quæ possit esse peccatum gratiæ contrarium, et illam expellens; at nulla talia opera sunt in justis, supposito illo principio quod non obligantur præceptis, utique præter præceptum fidei, quia, si præcepta illos non obligant, nulla opera sunt illi præcepta; ergo nulla erunt illis ad conservandam gratiam necessaria.

4. *Tertium fundamentum.* — Tertio, addunt aliud principium erroneum, quod homini lapsi, quantumvis justificato et gratia adjuto, impossibile est in hac vita servare præcepta, ut alii locis consequenter contendunt ex illo fundamento, quod homo lapsus, ratione formati et corruptionis, semper ac necessario deficit ab eo quod præceptum est. Ex quo etiam inferunt justum in omnibus suis operibus peccare. Unde tandem recte inferunt observationem præceptorum non esse necessariam ad justitiam conservandam, quia alias impossibilis esset perseverantia in justitia, sicut impossibilis est præceptorum observatio; ergo e contrario, ut sit possibilis perseverantia, oportet ut observatio præceptorum non sit necessaria. At, si observatio præceptorum necessaria non est, opera non præcepta non sunt simpliciter necessaria, ut nos etiam fatebimur; ergo absolute et simpliciter non sunt opera necessaria ad justitiam conservandam.

5. *Ultimum fundamentum.* — Ultimo argumentantur, quia hoc tempore legis gratiæ opera non sunt necessaria ad vitam æternam consequendam; ergo neque ad perseverandum in gratia et justitia. Consequenter evidens est, quia nemo vitam æternam consequitur nisi qui perseveraverit usque in finem, utique in justitia. Antecedens autem probatur ex illo Matth. ult.: *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit;* et ex illo Joan. 3: *Ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ex quibus et similibus testimoniorum colligunt discrimen inter veterem et novam legem seu Evangelium, quod ante Christi adventum erant necessaria opera legis, quia tune non promittebatur salus, aut vita sine conditione operum, juxta illud ad Rom. 10: *Qui fecerit ea, vivet in ipsis;* et ex c. 18 Exodi, et ideo, Deut. 27, maledictus dicitur *omnis qui non permaneserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea.* At vero post Christi adventum promissio vita æternæ est omnino absoluta respectu credentium, et ideo non sunt necessaria opera, sed tantum fides, qua Christi opera ut nostra apprehendamus. Sic intelligentes illud ad Rom. 3: *Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.*

6. *Justis duo sunt necessaria ut in gratia perseverent.* — *Primo probatur ex Scriptura.*

— Doctrina vero fidei Catholicæ est, hominibus justificatis duo esse necessaria ad perseverandum in gratia seu justitia: unum est cavere mala opera, aliud est opera bona facere. Utrumque probabimus breviter, primo directe ac per se, secundo, destruendo hæreticorum falsa dogmata, et ex principiis contrariis veram doctrinam inferendo. Prior ergo pars de malis operibus cavendis expressa traditur a Paulo ad Galat. 5: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, æmulaciones, iræ, rixæ, sectæ, invidie, homicidia, ebrietates, comessationes, et similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi;* et concludit: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Ergo ex sententia Pauli, ad consequendum regnum cœlorum necessarium est mala vitare; ergo idem est necessarium ad gratiam conservandam, quia sine gratia et justitia regnum Dei non obtinetur. Simile testimonium Pauli est 1 Corinthior. 6: *Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, etc., regnum Dei possidebunt;*

ergo necessarium est fidelibus hæc vitia cavere ut regnum Dei, ac subinde gratiam possideant. Dicent fortasse hæretici Paulum loqui de his qui non solum hæc peccata faciunt, sed ita faciunt ut eis imputetur, id est, sine fide, quod propter Christum non imputantur. Sed hoc vanum subterfugium evidenter refellit Paulus ad Ephesios 5, dicens: *Fornicatio aut omnis immunditia nec nominetur in vobis*; et infra: *Hoc enim scitote intelligentes quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi et Dei.* Et adjungit, quasi prævidens dictas hæreticorum fabulas: *Nemo vos seducat inanibus verbis.* Et cætera quæ tam evidenter sunt ut nullam possint calumniam pati.

7. Estque maxime in his locis considerandum, Paulum ad homines fideles loqui. Ad eos enim dicit: *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate, fructus enim lucis est in bonitate, etc.* Et in alio loco eos reprehendens ait: *Vos injuriā facitis, et fraudatis, et hoc fratibus; loquitur ergo ad fideles; et adjungit: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?* At vero si hæc propter fidem non imputarentur, potius dicere debuissest Paulus fornicarios, adulteros, et similes iniquos recte credentes, regnum Dei esse consecuturos, quia, licet illa peccata non imputarentur, nihilominus illa facientes vere essent iniqui, fornicarii, raptore, etc. Unde, cum Paulus absolute doceat etiam credentes expelli a regno propter hæc vitia, potius docet talia peccata in eis imputari, et impedimento eis esse ne cum eis salventur. Et ideo in altero loco, ad Gal. 5, ait: *Vos in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis.* Nulla tamen perniciosior occasio abutendi gratia et fide Christi, ad multiplicanda via carnis, dari fidelibus posset, quam si cogitare aut credere cum aliquo fundamento possent talia vitia propter solam fidem eis non imputari. Et ideo in c. 6 iterum dicit: *Nolite errare, Deus non irridetur, quæ enim seminaverit homo, hæc et metet, quoniam qui seminat in carne metet corruptionem.* Similia sunt verba 1 Joan. 3: *Qui facit peccatum, ex diabolo est; et infra: Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est, et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam aeternam in semetipso manentem.* Et similia testimonia passim in Scriptura occurrunt, hæc tamen sufficiunt, cum expressissima sint. Et ideo etiam

Patres omitto, videri tamen potest Chrysostomus optime loquens hom. 6 in 2 ad Timoth., in fine litteræ.

8. *Secundo probatur.* — Altera item pars de necessitate faciendi bonum, non minus evidens est in Scripturis, sufficereque posset forma universalis judicii, Math. 25, in quo damnantur reprobi, non tantum propter mala opera, sed etiam propter omissiones bonorum operum: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*, etc. Ergo supponuntur contraria opera esse ad salutem necessaria. Unde est illud primæ Joannis 3: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Præterea Matth. 19 interroganti: *Quid boni faciam ut habeam vitam aeternam?* respondit Dominus: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, ubi profecto interrogans supponebat necessarium esse ad salutem aliquid boni facere; interrogabat autem quodnam illud esset. Christus sua responsione, et approbavit priorem existimationem, et bonum illud ostendit, absolute observationem mandatorum necessariam docuit, sub quibus non minus affirmativa quam negativa præcepta complectitur. Quorum observationem necessariam esse docuit Paulus ad Galat. 6, dicens: *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*, legem, sive charitatis, a Christo specialiter latam et innovatam, dum Joann. 14 dixit: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*, sive mandatorum Dei, de qua dicit Paulus, 1 Corinth. 7: *Circumcisio nihil est, et præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei.* Cum ergo mandata sint de bonis operibus, saltem illa sunt ad conservationem gratiæ necessaria, quæ præcepta sunt. Et plura similia Scripturarum testimonia ad hanc partem confirmant congerit Augustinus, libro de Fide et operibus, per totum, præsertim capit. 13, 14 et sequentibus, et libr. Quæstionum ad Dulcit., quæstione 1, ubi maxime urget necessitatem charitatis ex 1 Corinthior. 13, et necessitatem operum ex tota Epistola Jacobi. Idem in libr. 83 Quæstionum, quæst. 76, et brevius lib. de Gratia et liber. arbitr., cap. 7, in fine. Et optime ad idem expendit verba Joannis 1: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, Chrysostomus, ibi hom. 9.

9. *Utraque pars resolutionis probatur.* — Denique utramque partem egregie confirmat David, Psalm. 14, ubi interrogat: *Domine, quis habitat in tabernaculo tuo, aut quis re-*

quiescat in monte sancto tuo? Et respondet: *Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua;* et concludit: *Qui facit hæc non movebitur in aeternum, nimur a divina gratia et justitia, sed in ea perseverabit.* Quæ quidem non tantum de hominibus qui in veteri tabernaculo Deum colebant, sed etiam de nobis, qui corpore et sanguine Christi pascimur, scripta sunt, ut notavit Ambrosius, libr. de 42 Mansion., in decima. Similis sententia est in Psal. 56: *Declina a malo, et fac bonum, et inhabita in saeculum saeculi.* Hic enim fructus ex illis duabus partibus justitiae sequitur, et utriusque observatio ad gratiam conservandam necessaria est. Unde addit ibi Ambrosius: *Ne bona malaque confundas, prius est ut crimen careas, postea ut innocentia fructum deferas, quo possis esse perpetuus.* Redditque Psalmista optimam rationem, fidei veritatem demonstrans: *Quia Dominus amat judicium, utique in servanda aequitate et justitia providentia suæ, et quia nihil sine judicio agit*, inquit Ambrosius, *ideo malos et bonos actus judicio discernit;* nihil enim magis contra judicium et prudentiam esse posset, quam æque malos et bonos contra justitiam salvare. Unde subjungit David: *Quia Dominus amat judicium, non derelinquet sanctos suos, et in aeternum conservabuntur*, utique si ipsi in declinando a malo et faciendo bonum perseveraverint.

10. *Fundamenta hæreticorum evertuntur.* — *Primo a contrario fundamento.* — Secundo, principaliter probatur catholica veritas, destruendo errores hæreticorum, et ex contrariis principiis eamdem veritatem demonstrando. Primo quidem, quia, ad obtinendam justitiam seu gratiam et remissionem peccatorum, non sufficit sola fides sine aliis actibus. Unde e contrario bona opera erunt ad conservandam justitiam necessaria. Antecedens in libro 8 late contra eosdem hæreticos probatum est, ubi etiam eorum argumentis est satisfactum. Consequentia vero etiam ab eisdem hæreticis non negatur, quia et divina Scriptura eodem modo de utraque re loquitur, et ratio eadem est. Solum potest objici illa philosophica conjectura, quia minus solet requiri ad conservationem quam ad productionem, et ita, licet aliqua opera, ex gratia facta, sint necessaria ad infusionem gratiæ, non sequitur esse necessaria ad conservationem. Sed respondemus etiam in præsenti esse aliquo modo verum opera, seu positivos actus

gratiæ magis necessarios esse ad infusionem gratiæ quam ad conservationem, et nihil minus simpliciter et absolute verum esse etiam ad conservationem requiri. Declaratur utrumque, nam ut homo adultus justificetur a peccato, necesse est ut in Deum per proprios actus convertatur, ut supra ostensum est; id autem non est simpliciter necessarium ut gratia semel infusa conservetur, nam transactis actibus poenitentiae seu conversionis, gratia in homine dormiente vel nihil operante conservatur. Itaque in adulto ad infusionem gratiæ per se necessarius est positivus concursus hominis actualiter operantis; ad conservationem autem gratiæ non est necessarius actualis influxus ex parte hominis, sed satis est ut a contrario, id est, a peccato mortali abstineat. Quia vero ad abstinendum a peccato mortali necessarium est interdum bene operari, ideo bona opera, debitiss temporibus facta, ad gratiam conservandam necessaria sunt.

11. *Tria corollaria.* — *Primum.* — *Secundum.* — Ergo obiter colligitur primo quod, licet ad utrumque, scilicet infusionem gratiæ et conservationem, sint necessaria opera, non tamen eadem, sed ea quæ unicuique proportionata sunt. Nam ad justificationem ordinarie necessaria est poenitentiae operatio, quæ tamen post remissum peccatum non est jam simpliciter necessaria. Item ad primam gratiæ infusionem est necessarius actus charitatis Dei, per se loquendo, et extra sacramentum; fieri autem potest ut ad conservationem, etiam per totam vitam, non sit amplius necessarius. E contrario vero multa opera præceptorum post justificationem obligantium erunt necessaria ad conservationem gratiæ, quæ ad primam justificationem necessaria non fuerunt, nisi fortasse in generali proposito. Secundo colligitur quod, licet ad infusionem et conservationem gratiæ sint necessaria opera, non tamen eodem modo; nam ad infusionem requiruntur ut causa per se in suo genere, scilicet, dispositionis ultimæ; ad conservationem autem tantum sunt necessaria quasi per accidens, ad removendum peccatum, saltem omissionis, quod intercederet, si tale opus non fieret, et ad destruendam gratiam sufficeret. Loquor autem præcise de conservatione gratiæ, quia in illam nullum alium influxum habere possunt bona opera; secus vero est si conservationi addatur augmentum, nam in illud habent opera influxum per se, vel meritoriae causæ, vel etiam dispositivæ, ut in libro duodecimo videbimus.